INHOUD

HOOFDSTUK I. *De ekonomiese struktuur der huidige maatschappij* 5

§ 1. Doel van dit boekje. Indeling. Wat het niet geeft. § 2. Het „stoffelike" apparaat: natuurgaven, produktiemiddelen en voorraden. Verschillende onderdelen hebben een geheel verschillende levensduur. Het apparaat bestaat uit een groot aantal ondernemingen, welke in „horizontaal" en „vertikaal" verband kunnen worden gezien. Het „onstoffelike" apparaat: de afspraken en „spelregels". Het partikulier bezit. De staten en de kleinere politieke gemeenschappen. § 3. De mensen: werkers, niet-werkers, bezitters. § 4. De goederenstromen bewegen zich van de natuur naar de verbruiker en zijn achtereenvolgens grondstof, halffabrikaat en eindprodukt. Men onderscheidt de eigenlike konsumptieartikelen van de produktiemiddelen en hulpstoffen, welke laatste door de konsument niet worden verbruikt, maar het onderscheid is niet scherp. De produktiemiddelenstroom bestaat uit twee delen: een ter vervanging van versleten delen van het apparaat, en een ter uitbreiding en verbetering er van. Goederen en diensten. § 5. De geldstromen bewegen zich tegengesteld aan de goederenstromen. In tegenstelling tot de goederenstromen cirkuleren ze echter. Vanuit de ondernemingen bewegen zich stromen naar andere ondernemingen en inkomensstromen: arbeidsinkomen en arbeidsloos inkomen (rente, pacht). De inkomens worden besteed voor verbruiksgoederen en verder (vnl. de arbeidsloze inkomens) voor belegging, d.w.z. via bemiddelaars (de banken) ter beschikking gesteld voor uitbreidingen. Kort en lang krediet, al naarmate voorwerpen van langere of kortere levensduur als onderpand dienen. De funktie der cirkulatiebanken. § 6. De drijvende krachten. Ieder mens streeft naar een maximum bevrediging. Dat streven betekent bij hen die het ekonomies leven tegenwoordig organiseren, de ondernemers, een streven naar de grootste winst, hetgeen zijn stempel drukt op de tegenwoordige ekonomie. Het streven

der konsumenten naar een maximale bevrediging verdeelt de vraag over de verschillende goederensoorten. § 7. Elk goed dat van de ene onderneming naar de volgende gaat, passeert een markt, waar verkopers en kopers elkaar vinden. Aanbod en vraag. Er vormt zich een prijs. Speciale prijzen: loon, rente, huur, pacht, koers. De prijzen beinvloeden de winst en treden zodoende op als regulatoren der produktie.

HOOFDSTUK II. *Struktuurgeschiedenis tot de oorlog* 29
§ 8. Toeneming der bevolking, toeneming van de levensduur. Langzame verandering van de beroepsindeling: meer mensen in de produktiemiddelenindustrie. Langzame verandering van maatschappelike positie: meer afhankeliken. § 9. Het apparaat, beschikbaar per hoofd, belangrijk toegenomen in de 19de en 20e eeuw. De toenemende vaste kosten in de produktie. Verkeersapparaat na het midden tot einde der 19de eeuw belangrijker dan het industrieel apparaat. § 10. De stroom goederen welke gemiddeld per jaar de konsument bereikt is enige malen groter dan in het begin der 19e eeuw, altans in de kapitalistiese landen. De verdeling in arbeids- en arbeidsloos inkomen heeft zich weinig gewijzigd sinds 1870. Werklozensteun. Er zijn steeds „nieuwe" goederen bijgekomen. § 11. De grote lijn in de ontwikkeling der prijzen is niet naar één zijde gericht: sinds 1800 minstens zijn er golven van omstreeks 40 jaar geweest. De rentestand vertoont dergelijke bewegingen. De lonen zijn in 't algemeen steeds omhoog gegaan. § 12. De strukturele landbouwkrisissen: 1870—1895 en sinds de oorlog.

HOOFDSTUK III. *Struktuurgeschiedenis sinds de oorlog* .. 44
§ 13. De financiering van de oorlog uit enorme leningen; invloed op de na-oorlogse budgets en op de rentestand. § 14. Direkte gevolgen van de oorlog: kapitaalvernietiging, vooral in Centraal-Europa. § 15. De grenswijzigingen versplinteren Centraal-Europa en vernietigen de Oostenrijkse markt. § 16. De herstelbetalingen drukken zwaar op Duitsland. § 17. Het nationalisme en internationaal wantrouwen doet de grenzen

sluiten en de kapitaalbeweging onrustig worden. § 18. Indirekte gevolgen van de oorlog: plotselinge verhoging van lonen en verkorting van werktijden na de oorlog, gevolgd door sterke rationalisatie en werkloosheid. § 19. Verplaatsing der produktie van granen naar Australië en Argentinië. De voortschrijdende industrialisatie van Oost-Azië.

HOOFDSTUK IV. *Beschrijving van het konjunktuurverschijnsel* 53

§ 20. Onderscheiding van trend, seizoenbeweging, toevallige bewegingen en konjunktuurbeweging. De konjunktuurbeweging een specifiek industrieel verschijnsel § 21. Golven van 3—11 jaar; sinds begin 19de eeuw afnemend van pl.m. 10 tot tans pl.m. 7 jaar; vooral in de Ver. Staten „tussengolven" van 3 à 4 jaar. § 22. Intensiteit sterk in takken van bedrijvigheid, welke uitstelbare behoeften verzorgen: luxe behoeften en produktiemiddelen; verder sterker aan de grondstoffenzijde dan aan de eindproduktenzijde. § 23. Bepaalde markten ondervinden de golven later: arbeidsmarkt, soms ook geldmarkt. Het bouwbedrijf. § 24. Vorm der golven vaak zeer onregelmatig; daling vaak steiler dan stijging; spekulatieve toppen. Invloed van de grote golven op de vorm der kleine. § 25. De vier fazen: depressie, opleving, hoogkonjunktuur, krisis en hun kenmerken. § 26. Ekonomiese barometers: die van Harvard, die van Wagemann.

HOOFDSTUK V. *Sociale gevolgen van de konjunktuurbeweging* 69

§ 27. Invloed van de konjunktuur op huweliken; op kriminaliteit; op arbeidsgeschillen.

HOOFDSTUK VI. *Over de verklaring van het konjunktuurverschijnsel. Het mechanisme* 73

§ 28. Verschillende opvattingen mogelik omtrent de „oorzaken" van een verschijnsel. Het komt er op aan een mechanisme als verklaring aan te geven. Dit moet met de werkelikheid overeenstemmen. Het kan echter niet met alle

kleinere biezonderheden rekening houden. Een konjunktuurtheorie moet o.m. verklaren: de lengte der golven en de wisselingen daarin, de amplitude, de fazenverschillen en de vorm der schommelingen. § 29. Enkele eenvoudige berekeningsmethoden: A. indexcijfers; B. uitschakeling van trend; C. seizoenbeweging; D. toevallige schommelingen; E. korrelatie tussen twee verschijnselen; F. Het berekenen van beïnvloedingscijfers; G. Samengestelde korrelatie; H. Vertraging. § 30. Bij de verklaring van de konjunktuurbewegingen moet men onderscheiden tussen „uit-" en „inwendige" oorzaken. De eerste zijn te vergelijken met onregelmatigheden in een weg; de laatste met de veren van een wagen: beide hebben invloed op de bewegingen van de wagen. De uitwendige oorzaken kunnen zich zowel op geregelde tijden voordoen als in ongeregelde opeenvolging. De inwendige oorzaken kunnen leiden tot al dan niet gedempte maar in elk geval regelmatige bewegingen. § 31. Enige zeer eenvoudige typen van endogene golfbeweging. A. vertragingsgolven. Eenvoudigste geval. Vb. varkens; koffie. A¹. Gebruiksgoederen. Vb. scheepsbouw. A². Gekompliceerder mogelikheden. § 32. B. Levensduurgolven. C. Golven waarbij geen tijdsduur als gegeven optreedt. § 33. Enige belangrijke nevenverschijnselen. D. Voorraadvorming. E. Koopkrachtige vraag zelf weer afhankelik van de omvang der produktie. F. Spekulatie. G. Verzadiging. Deze verschijnselen voeren zelf niet tot een golfbeweging, doch beïnvloeden uit andere oorzaken ontstane golfbewegingen wel. Het verzadigingsverschijnsel schijnt minder de golflengte dan wel de intensiteit te veranderen.

HOOFDSTUK VII. *Over de verklaring van het konjunktuurverschijnsel. De dragers der konjunktuur* 123

§ 34. De in het vorige hoofdstuk opgesomde verschijnselen moeten worden gekombineerd Een groot aantal schrijvers levert de bouwstenen voor een dergelijke konjunktuurtheorie. Enige belangrijke trekken er van: vier kategorieën van personen: arbeiders, bezitters, bankiers en

de overige ondernemers. Vier markten: arbeidsmarkt, kapitaalmarkt, konsumptiemiddelenmarkt, produktiemiddelenmarkt. § 35. De vraag naar arbeid en kapitaal, zowel voor de konsumptiemiddelenindustrie als voor de produktiemiddelenindustrie, wordt beïnvloed door de stand van prijzen, lonen en rentevoet. Invloed van de „stemming", van de wijze van kalkulatie, van nieuwe vindingen, van de produktieduur, van de levensduur van de produktiemiddelen. Het loon hangt samen met de werkloosheid vóór enige tijd. § 36. De rentestand hangt samen met het arbeidsloos inkomen en met de mogelikheid van kredietuitzetting. Betekenis van het geld- en kredietstelsel. De wijze waarop de in hoofdstuk VII genoemde samenhangen zich doen gevoelen. § 37. Schets van de opeenvolging der fazen. § 38. Storende invloeden. De natuur. Grote eenheden. Ingrijpen van de overheid. Zware depressies kunnen leiden tot verregaande ondermijning van het „vertrouwen", speciaal in verband met het kredietgebouw; verder tot arbeidskonflikten en politieke moeilikheden. Mogelikheid van labiele toestanden. § 39. Wat we statisties weten. Het aanwezige cijfermateriaal. Tot hoever gaan de gegevens terug; welke belangrijke nog ontbreken. § 40. De reeds gevonden korrelaties. Een deel der korrelaties betreft verschijnselen in eenzelfde betrekkelijk klein onderdeel der maatschappij. Het aantal der korrelaties van algemene aard is niet groot. Opsomming van de voornaamste. Theoreties is begrijpelijk, dat het vinden van korrelaties niet meevalt. Enkele vraagstukken, welke dringend statisties onderzoek vragen.

HOOFDSTUK VIII. *Bestrijding van de konjunktuurbeweging* 151

§ 41. Is bestrijding van het konjunktuurverschijnsel binnen het kapitalisme mogelik? Belangrijke oorzaken er van hangen inderdaad nauw samen met de grondslagen van het kapitalisme. Bestrijding van het konjunktuurverschijnsel is dan ook, zelfs wanneer kapitalistiese groepen daaraan medewerken, gelijkluidend met aantasten van het kapitalisme.

§ 42. Het voorkomen van een krisis en het genezen van een door een krisis getroffen maatschappij moet onderscheiden worden. Daarnaast is nog mogelik bestrijden van sommige gevolgen van de krisis. Principieel zijn er verschillende bestrijdingswijzen mogelik, afhankelik van wat men als normaal of gewenst beschouwt. Voor het beoordelen van een geneesmiddel is het kennen van de oorzaak der krisis niet steeds nodig. § 43. Voorkomen van de krisis betekent steeds een reguleren van de ondernemersfunktie. Dit is denkbaar vanuit de aanbod- (kosten-) zijde door loonpolitiek, kredietpolitiek en kontrole op de rationalisatie en toepassing van nieuwe procédé's. Het is ook denkbaar vanuit de vraagzijde: vorming van krisisfondsen; uitvoering van openbare werken. Het vinden van de juiste richtlijnen van zulke politiek is een onderdeel van het algemene probleem van de leiding van een planhuishouding. § 44. Genezen is moeiliker dan voorkomen; is de krisis er eenmaal, dan is er reeds iets bedorven. Het genezen van een krisistoestand is slechts mogelik met een gedeelte der middelen die ter voorkoming denkbaar zijn; een deel der middelen blijkt onwerkzaam, wanneer men er mee begint in de depressie. Zo de kontrole op kredietverlening en uitbreiding van het produktie-apparaat. Werkzaam kunnen echter wel zijn de uitvoering van openbare werken en het invoeren van de grondstoffenvaluta. Een belangrijk deel van de krisispolitiek is echter niet gericht op het wegnemen van de krisis doch op het verzachten van de gevolgen voor bepaalde mensen en groepen: werklozensteun, steun aan bedrijfstakken. § 45. Verkeerde middelen.

HOOFDSTUK IX. *De huidige krisis en de taak der arbeidersklasse* 169

§ 46. De voorgeschiedenis van de huidige krisis. De krisis van 1929 is zeer ernstig van omvang, vooral wat betreft de werkgelegenheid in de industrie en wat betreft de prijzen der landbouwprodukten. In 1931 is er een „vertrouwenskrisis" bijgekomen. Grote oppotting van geld. Hoog op-

laaiend ekonomies en politiek nationalisme. § 47. De krachten van arbeidersklasse en kapitalistiese klasse beginnen van dezelfde orde van grootte te worden. Geen der beide klassen kan haar eigen oplossing van de krisis doorvoeren. § 48. Krisis in permanentie? Er is minder tegenstelling tussen de meningen hieromtrent dan men vaak denkt. Enige eis is: de verbouwing van het kapitalisme moet worden voortgezet.